

Η ΕΠΩΔΥΝΗ διαδικασία που άνοιξε με την επίσημη αναγγελία των πρώτων μέτρων για την οικονομία δεν πρόκειται να κλείσει σύντομα. Τα ίδια τα μέτρα, τα «πρώην και τα επόμενα», συνεπάγονται και καλούν άλλα, σε άλλους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας και πολιτικής: στον προϋπολογισμό, στην τιμολογιακή πολιτική των δημοσίων και ιδιωτικών επιχειρήσεων, στις επενδύσεις, στη νομοθεσία, στις εξωτερικές συναλλαγές κ.λπ. Ως εκ τούτου δεν θα λείψουν οι ευκαιρίες αναλυτικότερης εκτίμησης για τα όσα εξαγγέλθηκαν ή μέλλουν να εξαγγελθούν. Κατά καιρούς όμως μια σύνοψη και συνθετική θεώρησή τους επιβάλλεται για να μη χάνουμε το δάσος προσκολλώμενοι ή και... αναρριχώμενοι στο οποιοδήποτε δένδρο ή παρατυχόν καλάμι. Λοιπόν:

1. Περίπου κανείς δεν αμφισβήτησε την προ των «μέτρων» προϋποθέτουμε κρίση, ... ιδίως όταν την υπογράμμισε, με σαφήνεια και ευθύτητα, η οικονομική ηγεσία, άλλο αν αρκετοί την αγνοούσαν ή την... υποτιμούσαν στους προηγούμενους μήνες και χρόνους. Πρόκειται, άμεσα, για πραγματική κρίση στις ισορροπίες των δημοσίων οικονομικών και των εξωτερικών συναλλαγών με όλα (τα ταχύτατα μεταβαλλόμενα σε εκρηκτικά) παρεπόμενα: τρέχον δανεισμό, συνολικό χρέος και ετήσια εξυπηρέτησή του, χρηματοδοτική ασφυξία, όξυνση της επενδυτικής απραξίας ή αμηχανίας, πτώση της παραγωγικής δραστηριότητας, ανεργία, πληθωρισμός. Δεν υπήρξαν απλώς «αποκλίσεις» από το πενταετές πρόγραμμα ανάπτυξης, αλλά διαζύγιο (οι τελευταίες προβλέψεις του ΚΕΠΕ, μάλλον αισιόδοξες, δίνουν μια μέση ετήσια αύξηση γύρω στα 2% μέχρι το τελικό έτος του, ενώ προηγούμενως η αύξηση αυτή ήταν μικρότερη κι ενώ το συνολικό πενταετές 1983-1987 βασιζόταν σε παραδοχές ρυθμών ανάπτυξης δύο φορές υψηλότερων...).

Στόχος η μείωση των ελλειμμάτων

2. Είναι σαφές ότι άμεσος στόχος των πρώτων τουλάχιστον «μέτρων» είναι η μείωση των δημοσίων και εξωτερικών ελλειμμάτων και η ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών, που συμβάλλει στη μείωση, τουλάχιστον, των εξωτερικών ελλειμμάτων. Τα μεν δημοσία ελλείμματα επιδιώκεται να μειωθούν με τις ανατιμήσεις των αγαθών και υπηρεσιών του δημοσίου τομέα, με την υποδάμψη της ΑΤΑ, με τη μείωση ορισμένων (άγνωστο ακόμη ποιων) δημοσίων δαπανών και με την πιθανή αύξηση κάποιων (μάλλον έμμεσων) φόρων. Τα δε εξωτερικά ελλείμματα επιδιώκεται άμεσα να μειωθούν με την υποτίμηση, με την επιβολή των προκαταβολών, αλλά και με την επιδράση της αύξησης του κόστους των επιχειρήσεων μέσω της μειωμένης ΑΤΑ.

Κριτική «πολιτική» και «οικονομική»

3. Η κριτική των μέτρων υπήρξε πολλαπλή και συχνά αντιτατική. Υπήρξε συνήθως «πολιτική»: αθέτηση υποχρέωσης για «καλύτερες μέρες» και «προστασία του λαού», «στροφή» προς τα δεξιά, το κεφάλαιο, τη Δύση, την ΕΟΚ ή το ΔΝΤ, διαζευκτικός ή, συνηθέστερα σωρευτικός.

Υπήρξε και «οικονομική» με ποικίλες συντεταγμένες: Άλλοτε υπονοώντας ότι τα «μέτρα» ήταν περιττά και ότι μόνο μια αναπτυξιακή πολιτική θα έλυνε τα προβλήματα (τα οποία προφανώς θα περιέμεναν τη μεσοπρόθεσμη ή και μακροπρόθεσμη απόδοση μιας τέτοιας πολιτικής). Άλλοτε υπογραμμίζοντας τις εσωτερικές αντιφάσεις των «μέτρων» που συχνά όμως είναι ηθελήμενες: πράγματι η μείωση της ζήτησης (μέσω μειωμένης ΑΤΑ) συρρικνώνει την αγορά, αυτό όμως δεν σημαίνει αναγκαστικά πρόβλημα διάθεσης των ελληνικών προϊόντων, μια και (λόγω υποτίμησης) τώρα περισσεύουν για διάθεση στη διεθνή αγορά.

Δηλαδή ο συνδυασμός της μειωμένης ΑΤΑ και της υποτίμησης

Ιδια πάντα γεύση;

Του Μιχ. Παπαγιαννάκη

είναι το κύριο κίνητρο της εξεταζόμενης πολιτικής για να ωθήσει περισσότερες ποσότητες ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό, αν φυσικά οι εξαγωγείς επωφεληθούν από τη συγκυρία και όχι απλώς από τη δυνατότητα να αυξήσουν τις τιμές τους όσο τους το επιτρέπει η υποτίμηση. Αυτό θα είναι ένα από τα πραγματικά προβλήματα του προσεχούς μέλλοντος.

Όπως και το αν η διεθνής αγορά θα δεχθεί να απορροφήσει περισσότερα ελληνικά προϊόντα του τύπου και της ποιότητας που αυτά έχουν σήμερα. Πιο ενδιαφέρουσα υπήρξε η κριτική που διατυπώθηκε, από λίγα στόματα και σε όχι πολύ περισσότερα αυτιά, σχετικά με την κατανομή των βαρών για την εξισορρόπηση των ελλειμμάτων και την αποτελεσματικότητα αυτής της κατανομής. Σ' αυτήν επανερχόμαστε λίγο πιο κάτω.

4. Τα εν λόγω μέτρα θα συνοδεύθουν, ειπώθηκε, από αναπτυξιακά μέτρα μεσομακροπρόθεσμης εμβέλειας. Άμποτε. Ωστόσο, δεν εκκρεμεί μόνο η αύξηση του παραγωγικού δυναμικού και της παρα-

και στις ορατές προοπτικές από τη γιγάντωση του παρασιτισμού και της παραοικονομίας. Ο πρώτος βασίζεται σε εισοδήματα και δικαιώματα που η οικονομία δεν αναγνωρίζει αλλά η πολιτική και η πολιτεία εγγυάται και διαιωνίζει. Δείγματα και παραδείγματα έχουμε πια χιλιάδες (για όσους δεν καταφεύγουν σε εκείνα τα μικροκακόμοιρα και αφελή «ο λαός δεν ενημερώνεται» και άλλα συναφή και εξίσου ιδιότελη). Η δεύτερη γεννιέται και θεριεύει σε μια οικονομία χτισμένη στα πρότυπα του εμπορίου του Φαρ Ουέστ και σε μια πολιτεία που η ποικιλία πολιτικές της, που κατά καιρούς επικυρώνουν τα διαπραχθέντα, ενώ μονίμως θοθούν τα φαινόμενα της εκτός οπτικού πεδίου).

Τα πρώτα εξαγγελθέντα «μέτρα» δεν δείχνουν να επιθυμούν τομή ως προς τις στερές παραδόσεις μας. Αν δεχθούμε όμως ότι μόνη η «παραοικονομία» παράγει 30% του εθνικού εισοδήματος (και πάνω - Αγ. Αγγελόπουλος, «Το Βήμα» 3.11.85), τότε υπάρχουν εκεί 2.000 δισεκατομμύρια (τρέχουσες) δραχμές που το κράτος «αγνοεί» και, μεταξύ άλλων, δεν φορολογεί. Πρόκειται για ποσά που με οποιοδήποτε επιεική τρόπο και αν φορολογούνταν θα απέδιδαν φορολογικά έσοδα υψηλότερα από οποιαδήποτε μείωση της ΑΤΑ ή αύξηση των φόρων των παραγωγικών επιχειρήσεων.

Ας σημειωθεί δε ότι δεν γίνεται εδώ λόγος περί ηθικής ή περί φορολογικής συνείδησης και άλλα άσχετα με το θέμα. Υπογραμμίζεται απλώς το γιγαντιαίο πρόβλημα που συνίσταται στο ότι οι δραστηριότητες της παραοικονομίας (εξαιρετικά παραγωγικής και εντατικοποιημένης) προκαλούν πέρα από τη φθορά του κοινωνικού κεφαλαίου της χώρας και τεράστια δημόσια έξοδα, και ειδικά επενδύσεις, των οποίων το κόστος δεν πληρώνουν.

Ετσι όμως είναι αδύνατο να εξισορροπήσει το κράτος τους λογαριασμούς του δραχυρόνια. Ούτε να μεταφέρει τους αναγκαίους πόρους προς τη σύγχρονη παραγωγική βάση της οικονομίας και τις μισθολογικές και επενδυτικές της ανάγκες.

Η φοροδιαφυγή

6. Η φοροδιαφυγή δεν είναι «απλώς» θέμα κοινωνικής δικαιοσύνης. Είναι, στη σημερινή Ελλάδα, καίριο αναπτυξιακό και δέδαια πολιτικό πρόβλημα. Γιατί δεν είναι μόνο επίδοση κάποιων μεγαθηρίων της οικονομίας αλλά και τρόπος ύπαρξης και διαίωξης εκατοντάδων χιλιάδων άλλων (μικρομεσαίων και ελεύθεροι επαγγελματίες, σύμφωνα με την έκθεση του Σώματος Ορκωτών Λογιστών στον Υπουργό Οικονομικών, εφημερίδες (14.9.85). Που επιστρέφουν και άκρως «ιδεολογικά» επιχειρήματα για να αποκηρύξουν ή δικαιολογήσουν την κοινωνική τους θέση και πρακτική: έφθασε «αριστερό» κόμμα να είναι φανατικά κατά του Φόρου Προστιθεμένης Αξίας, επειδή λείπει τον επιβάλλει η ΕΟΚ (και ποιος τον επέβαλε στην Τουρκία ή σε άλλες μη κοινοτικές χώρες; μυστήριο) ενώ δέδαια είναι γνωστή η επίδραση του κατά της φοροδιαφυγής.

Για να επαληθευθεί ότι η κρίση και η αγωνιώδης προσπάθεια να αποφευχθούν τα πραγματικά προβλήματα, βάσουν σε κρίση και αποσυνθέσει τις ίδιες τις ιδέες και τη λογική τους συνοχή.

Φυσικά θα επανέλθουμε.

ΕΝΑ τμήμα της ελληνικής κοινωνίας πληρώνει, μάλλον μάταια, το κόστος των προσπάθειών ενός άλλου για να ευδοκιμήσει χωρίς άλλες φιλοδοξίες πέρα από τη διαιώνιση του σημερινού οικονομικού «στάτους κβο», που είναι πια σήμερα ο κύριος συντελεστής της κρίσης. Ένα τρίτο τραβάει το δρόμο του αγνοώντας τους πάντες και (τύχη αγαθή) «αγνοούμενο» από το Κράτος. Το μέλλον όμως ανοίγει μόνο με την αναδιάρθρωση του συνόλου και των πόρων του.

γωγής: Εξίσου και περισσότερο πείγει η διαρθρωτική αλλαγή στη σύνθεση της σημερινής παραγωγής (νέα προϊόντα, θαυμαία εγκατάλειψη παλιών κλπ.), όπως και η αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο παράγεται αυτή, τόσο στο επίπεδο της τεχνολογίας και της συνακόλουθης συνολικής παραγωγικότητας (που εξαρτάται κυρίως από τον τεχνολογικό εξοπλισμό) όσο και στο επίπεδο της ποιότητας και της αμοιβής της εργασίας. Παρά τα όσα, άκριτα, κυκλοφορούν, η ανάπτυξη μόνο με την αναβαθμισμένη και ακριβή εργασία συμβαδίζει. Αλλά αυτό φυσικά σημαίνει και αναβαθμισμένα και «ακριβά» προϊόντα και υπηρεσίες. Αλλιώς ο δρόμος της υπανάπτυξης παραμένει πάντοτε ανοικτός. Εσεί.

Παρασιτισμός

και παραοικονομία

5. Τόσο δραχυρόνια όσο και μεσομακροπρόθεσμα ο δρόμος της ανάπτυξης (με οποιοδήποτε κοινωνικό περιεχόμενο και οποιοδήποτε πολιτικό επιστέγασμα) φράσσεται στη σημερινή συγκυρία